

**Epistola Christiani Francken, in qua deplorat suum a Societate
Iesu et Ecclesia Catholica discessum, eiusque fidem ac
religionem à se temerè oppugnataam.**

<https://hdl.handle.net/1874/454980>

6

EPISTOLA

CHRISTIANI
FRANCKEN, IN QVA DE
PLORAT SVVM A SOCIETATE IESV
ET ECCLESIA CATHOLICA DISCESSVM,
eiusque fidem ac religionem à se temerè
oppugnatam.

WIRTZBURGI,
Excudebat Henricus Aquensis.
ANNO M. D. LXXXIII.

CHRISTIANI

MANCKEN IN OVA BE

PLORAT SYVA A SOCHATELLE

AT BARRING CITRINA A BARRING

AND BARRING CITRINA A BARRING

Oppositionem.

VERBANO

FRANCISCA VERBANO A VERBANO
ANNO M D LXXII

ADMODVM RE

VERENDIS DOMINIS IE

SVITIS VIENNAE IN AVSTRIA

DEGENTIBVS

CHRISTIANVS FRANCKEN.

S. P. D

VM miser ego peccator errorem tandem meum agnoscens, dignum heresi mea supplicium diuinum expectarem: ecce omnipotens & misericors cœli, terræque Imperator CHRISTVS Opt. Max: hoc mihi pro hæretico Dialogo non ita pridem contra vos scripto, & ipsi à me dedicato Catholicum nunc donum dedit, vt, cum non ego hæctenus vobis, reliquisque Catholicis; sed in me existens, meque semper agitans fanaticus Pauli Florenij Spiritus fuerit inimicus: hic precibus iam vestris sit à me fugatus, pristinaeque proinde possim, si id credere, meique misereri velitis, restitui sanitati. Hoc autem, vt spero, credetis, cum totum vobis meæ descripsero cursum vitæ, à meo ex Societate IESV discessu ad hunc vsq; diem, confectû.

A vobis in Februario, ex tota verò Societate Martio mense anni 1579. discedens recta Pragam ad Paulum Florenium contendi, vt ibi quærerem eam, quam iam dudum amissam, apud vos recuperare non poteram, animi pacem, & tranquillitatem.

Is etenim mihi quiduis potius, quàm Catholicam fidem esse falsam suspicanti, imò vcl hanc esse veram, vel omnes quæ vbique sunt, falsas esse religiones credenti persuaserat tandem, non tam rationibus, quàm mirificis suis moribus, istam quoque religionem non esse veram: Sed aliã quandã in sacris literis diuinã fidẽ latitare paucis hoc tẽpore perspetã, breui tamen mundo reuelandã. Qua sanè re effectû est, vt post ipsius ex vestra Societate discessum & totum mundum regi ignorantia suspicarer, & certa me spoliatum religione sentirem, & animum meum tanquam vas vacuum Christi tantum fide signatum viderem: eademque

de causa, multò mihi faciliùs mori fuisset, quàm diutius apud vos manere, & veræ cognoscendæ religionis causa ad illum non proficisci.

Nam adedò anxii de vera Christi Ecclesia cogitationibus iactabar, & perpetuis animi stimulis concitabar, vt nullo certo loco sine certa religione consistere, ac viuere posse viderer. Verum cum hominem ad quem tanto religionis studio rapiebar, Pragæ conuenissem, & aliquot apud ipsum dies commoratus essem: deceptum me vidi, penitusque eo perspexi, quod adhuc Viennæ ille mecum in vestro Collegio conuersans, præclarum se mundi huius, & omnium, quæ sunt in mundo, contemptorem ostendisset, & diuinas, nescio quas, virtutes, toti orbis Christiano profuturas iactasset: iam verò eundem cernerem totum vanum, & aulicum, diuitiarum & lucri cupidum; mulierum amantem, & futilissima quæque inanis gloriæ simulachra consectantem.

Hic ego statim meum à vobis discessum deplorare, quasi quæ ductis post tergum oculis viso IESU à me relicto grauitèr suspirare, atque sic mecum loqui cœpi: Quid nunc miser tantopere deceptus ages? Ad hunc enim tu hominem tanquàm ad diuinum quendam totius mundi futurum reformatorem, omnibusque Iesuitis meliorem confugisti: nunc verò quid in eo cernis, quod non totum sit humanum. longèque deterius moribus Iesuitarum? Ad Iesuitas ne igitur redibis? at tanto confusus dedecore posthac apud eos attollere oculos non audebis; & ita tua ibi vita multò ipsa erit morte miserior. An ad Euangelicos transibis? at hi Christiani præter nomen ferè habent nihil: quippe qui solè contenti fide, ab omni fermè charitatis & virtutis studio abducuntur: quare multò tibi fortasse honestius & leuius foret occidi à Catholicis, quàm viuere apud Euangelicos. Atque his, & huiusmodi alijs, tuè diurnis, tum nocturnis angoribus, & desperationum procellis per intergrum mensem in Bohemia conflictatus, & veluti in orbem, modo ad vos, modo ad Euangelicos animo raptatus, tandem verò omnino in Lutheranorum sedem, & regionem sum deportatus. Nam à Florentio digressus, atque ijs, qui me ad se inuitarant, Bohemis nobilibus valere iussis, Maio mense in Saxoniam concessi: ibique afflicti mei releuandi animi gratia præcipuos Lutheranae religionis doctores inuisi. Sed in nescio quo modo vel à me refugerent, vel mecum Theologiæ adyta ingressi, græculis tantum quibusdam verbis, & in his potissimum duobus illis

illis aduerbiis, *φυσικῶς* & *ὑπερφυσικῶς*, me de grauiſſimis rebus dubitan-
tem, aut diſputantem conſolarentur: cumque his uoculis non conten-
tus ad rem ſtatim ipſam ſermonem conuerterem, aliquo me affectum
conuicio dimittebant: plerique etiam, me totum adhuc Ieſuitam eſſe,
ſamam ubique diſſipabant, nec prius mihi credendum, quàm à multo
uino, uel cereuiſia bibenda, & ab vxore ducenda non amplius abhor-
rerem. Quæ tamen iniuria non magnopere commouebat, eò quòd pro-
bè ſcirem, neceſſe eſſe eos, qui craſſo præditi ingenio, ad Philoſo-
phiæ medullam penetrare non valent, circa græcula quædam uerba tã-
quam circa corticem perpetuò oberrare: & qui ſordido ſunt animo,
non poſſe non pluris facere corporis, quam animi voluptates. Quare ut
ſumma inuenirem, in Saxonia, reliqua: animi certè pacem non inueni,
& quod præ hac contemnerem omnem corporis commoditatem, fru-
ſtra me duobus in locis ſunt retinere conati. Etenim cum tres ferè mē-
ſes in variis Saxonix ciuitatibus, maximè uerò, Drefdx, Lipſix, Wi-
tebergæ, Magdeburgi, Brunſuigiæ, Gardelebiæ, conſumpſiſſem: ac-
cepto in patria uiatico, iter Geneuam intendi; ſi in ea fortè vrbe repe-
rire poſſem, in quo mens mea conquieſceret. Quò cum Septembri
menſe, poſt viſas in itinere Heidelbergensem, Tubingenſem, Baſili-
enſem, Academias perueniſſem, ſtatim Bezam inuiſi: Sed is aduerſa
ualetudine detentus, non potuit tunc de rebus Theologicis mecum
agere: nec quenquam alium, qui mihi quidem placeret, doctum ibi
uirum uidi. Geneua itaque reuerſus ſum, eadem ferè, qua ueneram, uia
Baſileam: ubi inſtinctu Rectoris eius Vniuerſitatis, Colloquium illud
Ieſuiticum ex Pauli Florenij ingenio totum ferè profectum, à me uerò
contra uos conſcriptum & antea quoque Lipſix editum, denuo in lu-
cem proferendum curauì, adiunctis huic libello nonnullis, partim de
ſacra Euchariftia, partim de prædeſtinatione paradoxis, ex meo ſolius
capite, tunc malè ſano, depromptis. Eius autem Colloquij materiam
fermè totam mihi à Florenio eſſe inſtillatam, teſtis eſt locupletiffimus
Reuerendus P. Laurentius Magius, per Auſtriam tunc, Morauiam, &
Bohemiam Prouincialis: nempe qui poſt ſuſpectum eius hominis ex
Societate diſceſſum, facilè à me impetrauit, ut præcipua doctrinæ capi-
ta Eccleſiæ Catholicæ contraria, ab ipſo mihi communicata litteris cõ-
ſignarem, conſignataque ſibi traderem. In quo ſcripto eadem profectò,

quæ in dialogo postea edito cernuntur, & multa adhuc alia, quæ ibidem inserta reperiuntur, legere licet. Itaque quas mihi in eo colloquio de Pontifice Romano, & Virgine Lauretana sumpsi partes non mei ingenij, sed Pauli esse Florenij constat. Meæ verò fuerunt duæ illæ spirituales tentationes ex Japonicarum lectione literarum ortæ, & summa nocendi Rectorem odio nata. Nam vt Societati IESU, cui omnem meam quantumvis exiguam, eruditionem, grato animo acceptam ferre debebam, plurimum meis scriptis nocerem. Florenium ego in illo dialogo hominem appellauit singularem, diuinum &c. quem tamen iam scirem cuius mentem in Societate virtutes fuisse; vt ex ea deinde discedens, exemplo ipse suo multos ad idem faciendum commoueret. Sed fortè nemo vestrum credit, ex huiusmodi meis de Florenio malis opinionibus proficisci id potuisse quod in fine proæmij eius colloquij Basileæ recitatus in incredibili meæ erga ipsum gratitudinis argumentum: pietatis nimium, beneuolentiæque in me suæ paternæ quasi insignia sic animo impressa, in sculptæ meo manere, vt æternum ipsi, si non in hac at in altera vita apud omnes spiritus beatos mentem meam cernentes præstantura sint monumentum. At illa ipsa verba ex summo mei, erga Reuerendum D. Casparum Christianum Præpositum Closterneuburgensem, amoris fonte hausta esse, proindeque temporis causa ad Florenium deuoluata, testem inuoco eundem Præpositum & R. P. Laurentium Magium qui in meis ista verba literis Viennæ scriptis viderunt. Quod verò ad mea illa, quæ de Eucharistia, & Prædestinatione contra vos scripta paradoxæ attinet: fateor in iis rebus diuinis nimium me curiosum fuisse & post abiectam Catholicam fidem, tãtũmodo in illis mysterijs quibus reprehenderem, & oppugnarem inuenisse; nihil autem, quod ipse existerem, & propugnarem, reperire potuisse: vt in iis ipsis videre potueris licet, & inde quoque intelligi potest, quod ab eo tempore, quo à vobis discessi nec vsquam sacram synaxim sumpserim, nec vllius Sæcularij de Prædestinatione, alijsve rebus diuinis conciones æquo animo audiverim.

Hiscel libellis (vt ad institutum meæ peregrinationis cursum reuertar) Basileæ editis, nauigauit inde Octobri mense Argentinam: in qua Ciuitate non ita multis post diebus contra Doctorem Theologum Marbar

Marbachium pro bonis operibus sic visus sum publicè disputare, vt & ille responsione tandem destitutus conticesceret, & ego ab aliis Profes-
sibus responsionem expectans, tacere à Decano iuberer: cuius rei te-
stes plures sunt, quàm ducenti, qui ei disputationi interfuere, studiosi.
Sequenti porrò hebdomada cum Sulmensium Comitum rogatu ite-
rum argumentari vellem (ter enim Argentinenses Professores eadē
solent theses propugnare) in liberrima sua, vt prædicabant, Theologi-
ca disputatione sum repulsam passus: ægrè id ferentibus multis, & quia
me disputare non permisissent, ex Gymnasio statim discedenti-
bus. Cum hac ratione Argentinæ innotuissem, rogor à Comite Polono
Iohanne ab Ostrorog, vt, quoniam hyems adesset, & aliò proficisci cō-
modum non foret, priuatim sibi & quibusdam aliis nobilibus Organū
Aristotelis explicarem: victū pro eo labore, bonumq; in discessu viaticū
recepturus. Ne multa, conditionem oblatam admitto, totaque illa hye-
mē, atque maxima etiam consequentis æstatis parte intra priuatos pa-
rietes docendo Porphyrij *εἰσαγωγή*, & Aristotelis *κατηγορίας*, librum-
que *περὶ ἔμφανείας* absoluo. In medio autem hoc mearum prælectio-
num curriculo, hoc est, vltimo die Aprilis anni 1580. monstruosissimū
illum, & omnium, qui vnquam in mundo fuerunt sunt, & erunt stultif-
simum de omnipræsentia corporis Christi errorem publicè ita expu-
gnauit, vt Doctor Pappus earum thesium propugnator, præter suum
ὑπερσυστήνω, quod responderet, non habuisset.

Argentina Kalendis Augusti discessi Noribergam, ibi quoq; meam
periclitaturus fortunam. Et sanè humanissimus eius Urbis Senatus inte-
grum annum, & eò amplius suis me deuinctum beneficiis retinuit, vt in
Schola sua, atque ad eò Academia Altorfiana aliquam in docendo ope-
ram nauarem: id quod & facere institui, sed im peditus postea partim
ab aliis, partim à micipso fui: ab alijs quidem, quia cum ibi publicas ali-
quot lectiones Aristotelicas in omnium, qui illic sunt, auditorum fre-
quentia fecissem, tum Iohannes Thomas, Freigius Iuris Doctor, & e-
ius Scholæ Rector sibi suæque doctrinæ timens, (exploso enim Aristo-
tele Petri Rami placita is sequitur, atque *ἀσπονηδον πόλεμον* cum omni-
bus Peripateticis susceptum habet) cœpit statim omnes meos auditores
amicorum loco habere: & hospitem meum, ne suis in ædibus me reti-
neret sollicitare: & certos quosdam homines, qui in lectionibus meis

strepitum excitarent, clam submittere: & nonnullos contra me con-
scriptos Pasquillos per totum illud oppidum spargere. Quibus ego in-
iuriis commotus ipsum publicè in publicum certamen Philosophicum
prouocauit: ad quod quia nec ipse Rector, nec sectatores eius venire au-
derent, sed barbarorum hominum more in gladiatorium certamen me
exposcerent: idcirco præstantissimus D. Hieronymus Baumgarten
Septemuir, & Scholarcha Noribergensis statim Altorfium aduolauit
meque inde incolumem in Urbem reduxit: vbi à mense Ianu. ad dies
vsque caniculares huius anni publicè docui in magno hypocausto Ab-
batis Egidiani: auditoresque habui omnes ferè eius Urbis Doctores,
Concionatores, Ludimoderatores, doctosque Senatores, & Patricios
iuuenes. Diebus verò canicularibus dimissionem petij, eamque 2. die
Septembris à Dominis Scholarchis impetraui. Post impetratam autem
dimissionem Noriberga VVratislauiam me recepi. A me ipso etiam,
id est, ab animo meo semper repugnante, ac resistente impeditus fui
propterea quòd necdum, quam quærerem, certam religionem inueni-
sem: imò quòd in animo meo iam antea certa religione vacuo, Christi-
tamen adhuc fide signato, hoc ipsum quoque signaculum nonnulla
benefactum esset, neque ibi, neque alibi apud Euàgelicos consistere
posse sensi.

Tantum igitur abest, vt post meum à vobis abitum, veram aliquam
religionem, veramque animi pacem & tranquillitatem inuenirem, vt
propè etiam animam, cum tota ferè (proh dolor) Christiana fide peri-
derim. Summa enim vi spiritualium tempestatum, & maximarum con-
cursu tentationum ex tutissimo, tranquillissimo, placidissimoque So-
cietatis IESU portu in altum mundi huius mare abreptus, firmaque Sa-
tis anchora, & solido verè Ecclesiæ gubernaculo priuatus, incerto &
rabido animi cursu in immensum vagabar: fractaq; tandè ad crassa
Lutheranorum saxa, & latentes Calvinistarum scopulos mea fidei Chri-
stianæ nauicula, errorum profunditate magis semper, magisque demer-
gebat. Verum enimvero in hoc tanto meo circa fidem naufragio, inti-
mis tamen religionis stimulis mens mea concitata, hanc demum quali
tabulam à Paulo Florenio sibi extortam, iterum arripere, ne omnino
periret, coacta est: Non omnem videlicet religionem, quæ, qui cuncta
creauerit, qui que omnia gubernet Deus colatur, esse falsam posse, sed
Catholicam

Catholicam veram esse: quia hæc sola ad omnem sit pietatem propen-
sissima, quia in hac quondam dulcissimis Spiritus sancti consolationi-
bus, clarissimisque eiusdem testimoniis confirmatus fuerim: quia de-
nique in ista religione ardentem charitatem cum vera fide coniunctam
& ipse olim habuerim, & alios habere senserim; Euangelicorum vero
religionem solo nomine esse Christianam: quippe cum in ea nihil ferè
nisi Euangelium eiusque veritas iactetur, interim tamen non aliter vi-
uatur, ac si de ipsius falsitate non dubitaretur: quapropter maximè isti-
usmodi hominibus conuenire, quod vir ille ingeniosus de infans ho-
minum studiis ad nepotem scribens suum ait: Magna profectò infania
est, Euangelio non credere, cuius veritatem sanguis martyrum clamat,
Apostolicæ resonant voces, prodigia probant, mundus testatur, elemē-
ta loquuntur, Dæmones confitentur. Sed longè maior infania, si de E-
uangelij veritate non dubitas, viuere tamen, quasi de eius falsitate non
dubitares. Nam si illa sunt vera, difficilimum esse diuitem ingredi re-
gnum cœlorum, quid cumulandis quotidie diuitiis inhiamus? & si il-
lud est verum, quærendam gloriam, non quæ ex hominibus, sed quæ ex
Deo est, cur à iudiciis hominum semper pendemus. Deo placere nemo
est, qui curet? & si firma est in nobis fides, futurum aliquando vt Deus
dicat: Ite maledicti in ignem æternum: & rursus; Venite benedicti,
possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi; cur nihil mi-
nus aut timemus quàm gehennam, aut speramus quàm regnum Dei?
Quid possumus aliud dicere, nisi multos esse nomine Christianos, sed
re paucissimos? Rogo itaq; etiam vos, o Patres, & Fratres mihi in Chri-
sto ante biennium charissimi: rogo vos quantum possum: rogo vos
plus etiam, quàm possum, vt me errantem ouiculam, si non ad propriū
vestrum, (scio enim per constitutiones vestras non licere in Societatem
Iesv recipi hominem, qui semel fidem Catholicam abiecerit) saltem
in commune Ecclesiæ Catholicæ ouile recipere velitis, vt ibi si Domi-
nus Iesvs grauem mihi hunc lapsum ignouerit, salutem: sin despex-
erit peccatorem, habeam saltem illic sepulchrum. Quod si precibus istis
meis non contenti, pœnas quoque aliquas expetitis: fatis ego multas ha-
biturus tum corporis, tum animi dedi pœnas: corporis quidē, eò quòd
mores Societatis Iesv mihi prorsus infixi hærentes, per multas vbiq; per-
secutiones pepererint: animi verò, quia horam mœrore vacuam adeò
habui

habui nullam, vt dormiens etiam auditus fuerim, cum casum hoc
meum deplorarem, tanquam intermortuis vocibus clamare: Miser
mini mei, miseremini mei, vos saltem amici mei: quia manus Domini
tetigit me. Aut si condonatis pœnis, merita tantum postulatis aliquando
recordamini, quòd fideliter apud vos totum Philosophiæ curriculum
docendo biennio absoluerim, & breui eo tempore non minus præce-
rim, quàm, qui ante me istic Philosophiæ Professores fuerunt, toto
ennio præstiterant: quodque neminem meorum discipulorum, ne-
quenquam alium à fide Catholica auerterim, sed omnes in ea mor-
tationibus confirmarim: quod denique à vobis ita discesserim, vt
meis libris, & scriptis ne chartulam quidem mecum extulerim vllam.
Atq, hoc loco totum ego mundum, qui hætenus me extra vestram re-
gionem aluit, testem imploro; me nullas postea in hoc seculo opor-
tuisse, nihilque contra votum castitatis fecisse, sed eandem
quam apud vos Deo promisi castitatem conseruasse. At si reli-
tiam requiritis: tum ita me iam affectum scitote, vt etiam si mihi vitam
cõdonari non putarem, multò tamen occidi malim à Catholicis, quam
viuere apud Euangelicos homines nulla nec solida charitate, nec vir-
tute, nec doctrina præditos: & quantum uis nonnulli Catholici Docto-
res, quos Euangelici nostri barbaros vocant, errarent; multò tamen
malim cum ipsis tanquam cum ingeniosis, & propter rerum, quas
tractant, subtilitatè, necessario lingua barbaris, errare: quàm
cum his, qui non lingua & verbis, sed doctrina & mori-
bus sunt barbari, verum sentire. Valete Wratilla-

uiæ 18. Octobris Anno

1581.

*Primò Viennæ Austria à Leonhardo
Nafingero impressa.*

117081